

Coolia 26(1), januari 1983

CLITOCYBE ALEXANDRI, LELIJK MAAR ZELDZAAM

J. GEESINK, *Molenstraat 27, 6914 AC Herwen*

SUMMARY

Clitocybe alexandri (Gill.) Konr. is described from a collection from Montferland. This species, characterized by its ugly appearance, is probably rare in the Netherlands.

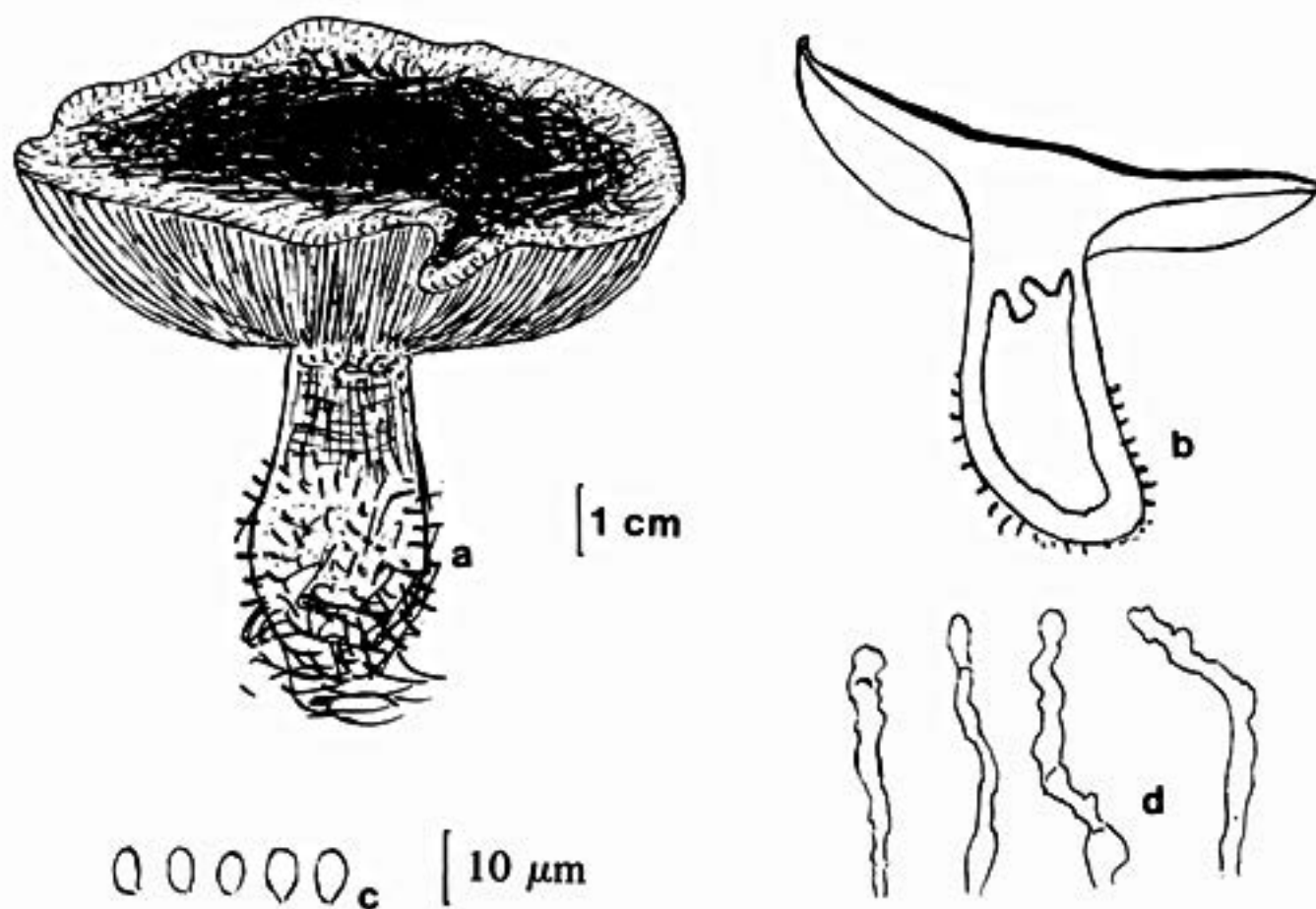
Tijdens een autoritje op 6 december 1981 zag ik in het Montferland van achter het stuur enige groepen paddestoelen langs de weg staan. Op de terugweg toch maar uitgestapt om iets beter te kijken. Ze bleken vrij diep in de losse grond in het gras onder beuken te staan. Gladde, grote, groezelige hoeden met lichtbruine lamellen, smerige stelen met verdikte bases, waar veel grond en humus aan vast bleef zitten. Na die rommel er zo goed mogelijk in de kou afgepeuterd te hebben kwamen er korte, witte, dikke haren te voorschijn. Het resultaat deed me denken aan de stoppelbaard van een landloper, waar de troep van gisteren nog in hing. Kortom, het lelijkste wat ik tot nu toe op paddestoelengebied ben tegengekomen. Mijn weerzin overwinnend heb ik mijn laatste vondst van het jaar toch maar mee naar huis genomen, hij kwam er toch massaal voor.

De hoeden waren 5-12 cm in doorsnede, aanvankelijk konveks, dan vlak wordend en op het laatst iets ingedrukt met een opstaand, gestreept randje. Bijna zwart (Séguy 113, 118), naar de rand lichter, vlezig en stevig. Het vlees was beige van kleur. Steel 20-50 x 10-22 mm, geelbruin tot grijs, onderaan met de reeds boven zo treffend beschreven haren. Vlees als dat van de hoed maar de stelen hadden grote holten waarbij ze echter wel stevig en taai bleven. Lamellen dicht op elkaar, lichtbruinig - isabelkleurig, recht aangehecht. Geur melig en smaak mild. De paddestoel verkleurde door kneuzing niet.

Sporen hyalien, ellipsoïd, glad, niet amyloïd of dextrinoïd, 6-7,5 x 3,5-4,3 μ m. Aan de lamelsnede waren hier en daar grillig gevormde lange steriele cellen te vinden. De bovenste laag van de hoedhuid bestaat uit ondefinieerbare korrels en vuil, stevig bijeen gehouden door slecht zichtbare hyfen. Daaronder een laag met irregulair gerangschikte hyfen met gespen met duidelijk zichtbaar intracellulair bruin pigment.

Een paar dagen later trof ik enige honderden meters buiten dat bos langs dezelfde weg, nu onder gemengd loofhout met enkele dennen, dezelfde soort weer aan, maar veel bleker van kleur.

De vraag wierp zich al snel op tot welk geslacht deze soort zou behoren. *Lyophyllum* viel uit omdat de basidiën niet karminofiel bleken te zijn en in *Tricholoma* was geen soort te vinden met de combinatie donkere hoed (desnoods lichter), geen witte lamellen en sporen van het formaat als hierboven beschreven. Ik gokte toen maar eens op *Clitocybe* en verrassenderwijs leverde dat wel resultaat op. Met Moser kom je al heel snel in de sectie Disciformes terecht om daar zonder moeite op *Clitocybe alexandri* (Gill.) Konr. uit te komen, indien we niet al te zwaar aan de lichtere kleur tillen en aan het feit, dat hij in naaldbos hoort te groeien. Per slot van rekening had ik hem immers toch ook nog met blekere hoeden bij enkele dennen waargenomen. De afbeelding van Michael-Hennig (1964: nr. 169) nam bij mij de laatste twijfel weg. De heer Th. Kuyper, die ik toch maar om raad vroeg, bevestigde, dat het inderdaad *C. alexandri* betrof en schreef tevens dat de vondst voor Nederland zeer bijzonder was, dat hij tijdens buitenlandse exkursies van onze vereniging enkele malen gevonden is en dat er in het Rijksherbarium slechts twee kollekties aanwezig zijn, in Wijster één en in het herbarium van de heer P.B. Jansen één. Van hem kreeg ik zijn materiaal ter vergelijking.

Clitocybe alexandri. a-b. vruchtlichaam; c. sporen; d. cystiden.

De beschrijving door de heer Jansen van zijn vondst kwam op de kleur en lokatie na overeen met die van mij. Ook hij heeft de cystide-achtige cellen op de lamelsnede waargenomen getuige een schetsje. Hij heeft zijn *C. alexandri* in een *Picea*-bos op een kalkhelling in Z. Limburg gevonden in september 1972. In de literatuur is *C. alexandri* bekend van kalkrijke naaldbossen en hij wordt als vrij zeldzaam aangemerkt. De afbeelding van Lange (1938: 33D) komt goed overeen met die van Michaël-Hennig en de *Clitocybe*-kenner Harmaja beschrijft hem ook met een bleekbruine kleur (1969: 53-54). Een uitzondering vormen Konrad & Maublanc (1948: 393), die de kleur als "gris-bistre" beschrijven, wat de kleur was die mijn vondst had. Helaas is de kleurenfoto van Marchand (1973: nr. 125) van te jonge exemplaren genomen om van nut te kunnen zijn voor herkenning, maar de bijbehorende tekst is wel goed. Verder is het wel aardig te weten dat Fries het groepje waar *C. alexandri* volgens de huidige opvattingen in thuis hoort bij *Paxillus* onderbracht, maar wegens de witte sporée wel in een aparte sectie, genaamd *Lepista* (1874: 401). Vermeldenswaard is nog een notitie van wijlen de heer van der Laan (1942-'43: 61). Ook hij had moeite met de determinatie en gaf een korte maar karakteristieke beschrijving.

Samenvattend mogen we veronderstellen, dat *Clitocybe alexandri* in Nederland of een zeldzame soort is of door zijn alledaags en onaantrekkelijk uiterlijk zo verguisd wordt, dat hij slechts de prullenmand haalt.

LITERATUUR

- Fries, E. (1874). *Hymenomycetes Europaei*. Upsalia.
 Harmaja, H. (1969). The Genus *Clitocybe* (Agaricales) in Fennoscandia. *Karstenia* 10: 5-168.
 Hennig, B. (1964). *Handbuch für Pilzfreunde* III. Jena.
 Konrad, P. & Maublanc, A. (1948). *Les Agaricales*. Paris.
 Laan, H. van der. (1942-'43). Waarnemingen. *Fungus* 14: 60-61.
 Lange, J.E. (1938). *Flora agaricina Danica*. Copenhagen.
 Marchand, A. (1973). *Champignons du Nord et du Midi*. Tome 2. Perpignan.
 Moser, M. (1978). *Die Röhrlinge und Blätterpilze*. Band 1b/. Stuttgart.
 Séguy, E. (1936). *Code universel des Couleurs*. Paris.